

A FALU ÉRTELMISÉGI RÉTEGE

**„Közintelligencia, egyedüli, valóságos erő;
ennél előbb-utóbb nagyobb hatalom nincs,
s azt a lehető legnagyobb magasságra fej-
leszteni legszentebb kötelességünk.“**

Széchenyi.

ELKERÜLTEM a címben kínálgató idegen szó használatát, amint a lehetőséghez képest elkerülöm mindig, különösen ha van a fogalom jelölésére megfelelő magyar szavunk. Bár ezúttal, jól tudom, a szóbanforgó réteg, amely lovagló nadrágban egy életen keresztül idomítja a falu tiszteletreméltó közvéleményét, nagy előszeretettel nevezi magát „intelligenciá“-nak. Az intelligencia a mai szóhasználatban azt a társadalmi réteget jelenti, amelybe nyugodt lélekkel beleszámítják a falu minden valamirevaló nadrágos emberét a paptól le a négy ellemít végzett zsidó szatócsig. Az intelligencia szót jómagam nem ebben az értelemben használom, hanem értem alatta a falu értelmiségi rétegét: a papot, a tanítót, a birtokost, a kényszernyugdíjas szolgabíró és jegyzőt és a derékbatörten gazdálkodó érettségizettet. Amikor tehát az erdélyi magyar falusi értelmiségről, mint külön társadalmi rétegről beszélünk, előttünk állnak:

a földbirtokos, aki megkevesbedett földdel, de megsokszorozott értelmi képességekkel, azaz észszerűen, tudatosan és most már szeretettel műveli a földjét;

a pap, akinek háztájáról lerí a kongrua csekélyisége és a hívek krajcároskodása feletti keserű panasz;

a felekezeti tanító, akinek a mellékkereset lehetőségeinek kutatásán túl csak egy súlyosabb gondolata van: miért nem tette le annakidején a hűségesküt, vagy miért nem ment állami tanítónak;

az állami magyar tanító, aki szolgált annyi időt, hogy a huszas évek felekezeti iskoláinak a létküzdelmében janicsárokodó szerepét elfelejtse a falu értelmisége*;

összetört életsorsok: kényszer-nyugdíjas jegyzők és más közigazgatási hivatalnokok, diplomás vagy érettségizett, de el nem helyezkedett vagy kidobott tisztviselők, kik mindmegannyi céltalanul kallódó tagjai társadalmunknak.

* Itt meg kell jegyeznünk, hogy igen fontosnak tartjuk magyaroknak állami állásokban való elhelyezkedését, erre számarányunkhoz mérten jogunk és igényünk is van, azonban szerintünk nem szabad ennek a tapasztalt lélek váltással együttjárnia.

VAGYONI ÁLLAPOT.

A VÁROSI EMBERNEK szent meggyőződése az, hogy a falu értelmisége a legboldogabb osztály a föld kerekiségén. Mindene megvan, amire csak egy háznak szüksége lehet: kenyér, hízó, majorság, tejtermékek, veteményeskert, gyümölcs, bor és így tovább. Ezzel szemben szegény városi mindezt készpénzzel veszti.

Valahogy így is van: mindene megvan, ami szükséges. Tegyük fel, ha jól eresztett a kéve s beérett a kukorica, a jövő termésig jól élélhet, – dehát életnek nevezhető-e az az állapot, amelyben a falu szépségeiért, az őszi és tavaszi térdigérő sárért, a nyári rettenetes porért s a téli esték petróleumlámpájáért oda kellett fizetnie az irodalmi esték, hangversenyek, színházak és mozik városát. Igaz, hogy ily szellemi igényeket inkább csak a fiatalabb nemzedék érez. Falusi értelmiségünk idősebb rétegéből már kiveszett a szellemiek utáni vágyódás. A rádió számára többet ad, mint amennyire szüksége volna.

Anyagi életének alapját a békebeli időkben szerzett vagy örökségképen rászállt föld adja. A földbirtok azonban csak akkor biztos megélhetési alap, ha több van belőle, mint amennyi szükséges. Értelmiségünk legnagyobb része kisbirtokos s így a természeti vagy mesterséges rendellenességek: egyfelől szárazság, eső, jég, lépfene, másfelől kliring-egyezmény, export-lehetőségek és lehetetlenségek, közvetítő kereskedelmi mesterkedések igen sok esetben létalapjait ingatják meg.

A földműves nép épen így kiszolgáltatottja e kétoldali hatalmaknak, de nála ha jég verte a búzát, összébbhúzódik s megelégszik tejespulizskával. Falusi értelmiségünknek a régi jóvilágba gyökerezett fele azonban gyomorkörüli igényeiről lemondani nem tud. A „szegények vagyunk, de jól élünk“ elv alapján állanak. Azt nem szégyenlik, ha darócruhában vagy rongyos bakkancsban járnak, de szégyenlik azt, ha betoppanó vendégüknek a „házi-szöttes“ pálinka mellé nem szolgálhatnak fel süteményt.

Ezt a meggyőződést erősítik meg üzleti bevásárlásaik. Egy négytagú család konyhai kiadása havonként és átlagosan 1800 lej*. Ebbe az összegbe nem számítottuk be a tejet, tojást, zöldséget, majorságot s általában mindazt, ami a háznál található. E családnak viszont huszonnégy hold földjén kívül – amelyet feles és harmadás művelésbe adott ki – más jövedelme nincs. Nem kell pontos számításokat végeznünk annak megállapítására, hogy a föld jövedelméből nem hogy ruházatra, de még adóra sem jut.

Falusi értelmiségünk gazdasági romlása súlyosabb a földműves réteg romlásánál, mert a gazdasági termények áresése őt, aki nem műveli, hanem művelteti földjét, kétszeresen éri.

* A cikkben található adatokat egy küüllömenti falu értelmiségi rétegének életéből vettem.

Az utolsó évtized veszteségét számbavéve falunk tíz értelmiségi családja közül – a nagybirtokost kivéve – ingatlanából három család adott el összesen tizenhat holdat. Egy negyedik család malmot adott el. Az ingatlanok árát mind adósságba fizették. A tíz család jelenlegi tartozása mégis 140.000 lejt tesz ki. Ingatlant 1918 után egyetlen család sem vásárolt. Egy eladott szőlődarab árából az egyik család házat építtetett. Aránylag azok élnek a legjobban, akik földhaszon-élvezetük mellett nyugdíjat is kapnak.

A SZELLEMI ÉS LELKI ÉLET SZÍNVONALA.

FALUSI ÉRTELMIÉGÜNK szellemi elesettsége csak akkor válik kétségbeejtővé, ha egészen közletről vesszük szemügyre. Falunk tizenegy családja a következő sajtótermékeket járhatja:

napilapok: Keleti Ujság 4, Magyar Ujság 2, Brassói Lapok 1, Friss Ujság 1 példányban; három értelmiségi család egyáltalán nem olvas ujságot;

folyóiratok: Magyar Nép 2, Gazda 2, Hitel 1, Színházi Élet 1, Tolnai Világlapja 1 példányban; e két utóbbit – bár a tizenegy értelmiségi családon kívülálló két zsidó kereskedő járhatja – fölvettem, mivel a tizenegy család közül nyolcnak végigjár a kezén, oly mohón vágnak a Színházi Élet pesti levegője után;

könyv: az utóbbi öt év alatt szépirodalmi terméket nem vásárolt a tizenegy család közül egy sem. Nem nevezem szépirodalmi terméknek az egypengős regényeket, amelyekből évenként átlag 80 darabot vásárol a falu. Tudományos könyvek közül egykét papi dolgozatot és gazdasági szakkönyvet hoz falunkba a posta.

A tizenegy családból hatnak van rádiója. Mind a hat kizárólag a *Budapest I.* állomást fogja s abból is csak a híreket, az időjárást, a cigánymuzsikát és a nemzetközi mérkőzések közvetítéseit. Semmi sem tükrözi olyan híven vissza a falu értelmiségének gondolkozásmódját, mint ez a meghallgatott és meg nem hallgatott rádióműsor.

Most pedig vizsgáljuk meg azt, hogy milyen lehet ennek a falusi értelmiségnek a lelki élete. Bizonyos ugyanis, hogy csak sziklaszilárd jellemű és öntudatos, keresztyén magyar férfiakkal lehet társadalomépítő munkát végezni. Egy hitét vesztett vezetőréteg a nép előtt mindég hitelét vesztett lesz, akit a nép bizalmával meg nem ajándékoz, akinek soha, semmi körülmények között nem hisz és akit soha nem követ. A hitét vesztett értelmiség indítja meg egy falu hitnélküli társadalmi életének bomló folyamatát. Ezért különös gonddal figyeljük a falu értelmiségének lelki életét, önmagáért is és a vezetése alatt álló népért is.

A falusi értelmiség ma sokkal inkább evangéliumnélküli életet él, mint valaha. Hiányzik belőle a lelki élet iránti érzék és vá-

gyódás. Az egyházat nem úgy tekintik, mint az elhívottak közösségét, hanem mint keretet, amely jelenleg, kisebbségi sorsunkban éppen arra jó, hogy megtartsa magyarnak a magyart. Az evangéliumot be akarja zárni az egyház falai közé. S ezt azzal a szent meggyőződéssel teszi, hogy az egyházat védi az elvilágiasodástól és tekintélyromlástól. Az sem érdektelen, hogy mindezt a falu értelmisége nem a papság akarata ellenére cselekszi, amit igazol egyik nagy tekintélynek és tiszteletnek örvendő idősebb papunk kijelentése: „Hagyjunk fel az annyira divatos falumunkával, maradjunk meg az igehirdetésnél!” Nála azonban csak annyit jelent az igehirdetés, mint a többi falusi intelligens embernél: szószéki prédikációt.

Hitéletünk egyik jelentős külső megnyilatkozási formája a templombajárás. Nos lássuk: rendesen jár templomba a felekezeti tanító; havonta egyszer átlagosan a gazdálkodó, az érettségis és a kényszernyugdíjas; félévenként egyszer a földbirtokos; állami ünnepken az állami tanító és tanítónő; évenként pedig egyszer jelennek meg a nyugalmazott állami tanítók és uradalmi intézők. Ilyen hitéleti megnyilatkozás mellett lehet-e panaszkodni a templomot még mindig járó népre?! Sajnos, a falu értelmisége nem érzi szükségét lelke gondozásának.

A FALUSI ÉRTELMISÉG ÉS A SZOCIÁLIS LELKIISMERET.

AHOGY HITÉLETÜNK egyik mértéke a templombajárás, úgy a népünkért végzett önzetlen munka hitvilágunk erőmutatója. A népért végzett önzetlen munka számbavételéből azonban megállapíthatjuk a következőket: a falu értelmisége elfeledkezett arról, hogy amennyire magasabban állónak érzi magát a nép felett, annyira több kötelességet kell vállalnia, elannyira, hogy az elnyomorodó faluért elsősorban őt fogja megszámloltatni a jövő.

Nincs meg értelmiségünkben az a szent törekvés, amellyel faluja fejlődését, minden vonalon való emelkedését munkálná. Hány helyen láthatjuk, hogy a jómódu birtokos nyaranta ellátogat a nevesebb fürdőhelyekre, de faluja építéséhez sem egy lejnyi áldozattal, sem egy építő gondolattal nem járul hozzá. És az ilyen birtokos példája nem elszigetelt esete a magyar szociális lelkiismeretlenségnek. Ebből a hit- és lelkiismeretnélküliségből következik, hogy nem izzik értelmiségünk bensejében a nemzeti öntudat ellenállóképessége.

Magyar közületekben első helyen szerepel sokszor az, aki otthon román tisztviselőhöz adta a lányát feleségül és unokájával románul beszél. Egyáltalában nagyon elszomorító az a statisztika, amely az erdélyi magyar értelmiség idegenekhez férjhezment leányairól számol be. Földműves rétegünk minden esetre sokkal több öntudatról tesz tanuságot e téren is.

Azonkívül falusi értelmiségünk lelki elferdülésére vall a háromféle felekezet felekezetieskedése, amely nem egyszer volt már népünk erejének megemésztője. A cselekvő szolgálat alkalmi helyett meddő vitákban fecserlik el erejüket. Falusi értelmiségünk minden egyes tagja elé szeretném odatartani Rákóczy fejedelem emléklakettjét: „Ez emléken oltárkép látható, az oltár körül három angyal, a felekezetek jelképei és a plakett körirata: *Concurrent ut alant*, – összesereglenek, hogy táplálják a szeretet szent tüzét“.

Azokat a próbálkozásokat, amelyeket kisebbségi sorsunk első évtizedében tett a falu értelmisége s amelyeket a maga védelmében gyakorta emleget, nem tekinthetjük az öntudatra ébredt nemzetvezető réteg tervszerű munkájának, hanem csak a visszajáró lelkiismeret megszólalásának.

A papok és tanítók mellett a földbirtokosok tűntek ki buzgólkodásukkal a faluszervezés terén. Alig van falu, ahol a földbirtokos meg ne alakította volna a gazdakört s alig van falu, ahol ez az első kisebbségi tíz év alatt megalakított gazdakör meg ne szűnt volna. Épp ilyen nagy volt a szövetkezeti láz is. Tíz év alatt egymásután alakultak és buktak a szövetkezetek. Küküllőmenti falunkban két hitel- és egy fogyasztási szövetkezet mult ki. Hiányzott a szövetkezeti gondolatra ránevelt nép s amiatt bizalmatlansággal és megnemértéssel nézték a nadrágos emberek működését.

Nem kétséges, hogy a falusi értelmiség lelkiismeretével baj van. Bizonyíték rá a szaporodási adatokról szóló alábbi kimutatás is:

11 családból	1 családnak	van	5	gyermeke
	1	„	4	„
	1	„	3	„
	3	„	2–2	„
	1	„	1	„
	4	„	–	„
tehát 11 családnak összesen 19 gyermeke van.				

Száz év alatt félannyi magyar lenne Erdélyben, ha földműveseink ezen a téren az értelmiség példáját követnék,

„A TÖRTÉNELEM ÍTÉLŐSZÉKE ELŐTT...”

AKI ŐSZINTE mer lenni, annak be kell vallania azt, hogy falusi népünk elesettségéért legelsősorban az a vezetőréteg felelős, amely nem érintkezett vele eleget és nem érzett vele együtt. Így vagy nem látta, vagy nem akarta meglátni és orvosolni azokat a bajokat, amelyek miatt ma is erejétvesztetten vérzik.

Értelmiségünk tele van panasszal: földműves népünkbe belegyökerezett a „rossz“, emiatt hiába várjuk, hogy magasabb és tisztultabb igények szerint alakítsa ki életét, nincs áldozatkészség népünkben, hogy a ma parancsszává a megélhetési és továbbfejlődési formákat létrehozza... – de ugyanakkor nem teszi fel magának a kérdést: „Betöltött-e a magyar intelligencia csak némi

csekély részben is azt a nevelő hivatást, amelyet minden nemzeti társadalom műveltebb rétegeinek teljesíteniök kell... Nagy mulasztás nyomja vállainkat, ezért nehéz lesz felelni a történelem ítélőszéke előtt!" (Tisza István).

Nem túlozunk, hanem csak nyitott szemmel nézünk és látunk, amikor Tisza István ítélkezését a mai falusi értelmiségünkre is vonatkoztatjuk. Betölti-e ma a falu értelmisége azt a nevelő hivatást, amelyet kisebbségi sorsunkban jövődönként teljesítenie kell? A kérdésre határozottan nemmel kell felelnünk. Falusi értelmiségünk népközösségi életünkben mozdulatlan, béna, csak „ágytól-asztalig“ ér az érdeklődése, nem terjed ki falujának az életére. A hatalomváltozás után még mozdult, tett valamit a közösségért, de csakhamar betokozódott s ma elmondhatjuk róla, hogy a magyar tehetetlenség tükörképe.

Mindennek oka pedig az, hogy értelmiségünk magyarsága *nem öntudatos, hanem csak ösztönös volt*. Régi világának elvesztésével nemcsak létalapja rendült meg, hanem a nagy megingásban elszíntelenedett erkölcsi eszménye, megfakult lelkében a magyar géniusz arca. Ilyen összeroncsolt lelkű falusi értelmiségnél szó sem lehetett öntudatról, öntudatos magyarságról, legföljebb csak ösztönről. Az 1920-as években nem a tisztánlátás, hanem az ösztön szavára verődött össze falusi temploma köré. Az az értelmiség, amelyiknek a jövő alapjait kellett volna leraknia, szélütött kézzel ténfergett a falu kapkodó papja mellett s az egész munkát a paptól meg a tanítótól várta.

Két évtizednek kellett elmulnia, hogy a falu értelmiségének tíz százaléka gondolkozzon, látni tudjon. Ez a látás azonban még mindig nem tisztánlátás, még mindig nem öntudatosság, mert még mindig nem jutott el arra a komoly belátásra, hogy ő az az erdélyi magyar, keresztyén értelmiség, amelyre nemzete irányításának, vezetésének és nevelésének a feladata hárul.

Azonban a teljes és hű képhez hozzátartozik annak a megállapítása is, hogy itt-ott már halljuk néha a magyar lelkiismeret szavát. Vigasztalásul szolgál, hogy kezdenek már előnyomulni és lassan-lassan tértfoglalni a fiatalok: birtokosok, papok, tanítók, akik a feladatukra és felelősségükre ráébredt idősebbekkel összefogva nem késlekednek a munkavállalásban.

BITAY PÁL.